

Ze zijn complementair en houden elkaar in evenwicht. Vandaar dat haar meeste „kinderboeken”, waaronder klassiekers als *Het huis met de zeven kamers* (1979) en *Deesje* (1985), zowel door haar geschreven als geïllustreerd zijn. Ze is als Leo Vroman en Lucebert een dubbel-talent: een constante stroom van woorden en tekeningen vullen elkaar aan. „Er zijn nu eenmaal dingen die zich makkelijker laten tekenen en andere die zich makkelijker laten schrijven,” legt ze uit. Misschien maakte Van Leeuwen ook voor *Vrije vormen* tekeningen, maar opgenomen in het boek zijn ze niet. De roman bestaat enkel uit taal. Geschilderde taal. Want het beeld is dan weliswaar niet door een potloodlijn opgetrokken, Van Leeuwen schrijft zo beeldrijk dat de tekeningen vanzelf voor het geestesoog van de lezer verschijnen.

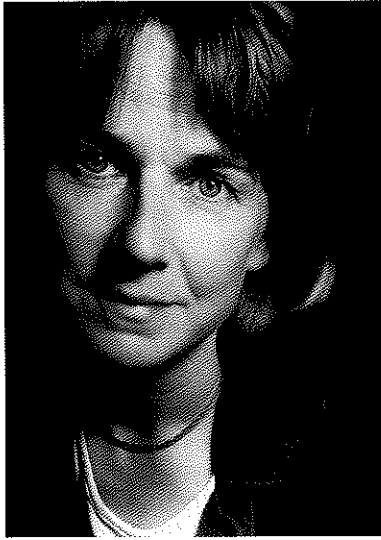
Dat beeldrijke schrijven heeft niet alleen te maken met de opleiding die de schrijfster genoot (ze volgde zowel in Antwerpen als in Brussel de kunstacademie en gaf ook les), het heeft evengoed van doen met de onbevangen blik van een kinderboekenschrijver. Nu houdt Van Leeuwen niet van het onderscheid tussen kinderboeken en volwassen literatuur, vandaar de aanhalingstekens rond kinderboeken in de vorige alinea. Volgens deze alom met kinderboekentrofeeën gelauwerde schrijfster kunnen jong en oud van haar verhalen, romans, gedichten en performances genieten. Literatuur kent namelijk geen leeftijds grens. Inderdaad blijken steeds meer volwassenen kinderboeken te kopen. Niet voor hun kinderen, maar om zelf te lezen. Genres leveren geen bruikbare hokjes.

Ook al wil Van Leeuwen geen kinderboekenschrijver genoemd worden, de onbevangen blik die kinderen zo eigen is, kenmerkt haar werk. In al haar boeken draait het erom verwonderd oog te hebben voor het gewone. Dat gaat vaak zo ver dat stoffelijke dingen leven wordt ingeblazen: een natte kwast krijgt het bijvoorbeeld koud in de winterse deuropening en de hoofdpersoon van *Vrije vormen*, Dok, tekent op straat twee benen aan een beenloze zwerver, zodat hij weer kan lopen.

Kunstenares Dok doceert het vak „Vrije vormen” aan een kunstacademie en is na een mislukte relatie met een galeriehoudster haar inspiratie kwijt. Haar huis voelt als een groot gat, ze verslonst zichzelf een beetje. Via een vervreemdende overheidsinstantie krijgt ze een bewoner in huis, een jonge, uit het buiten-

Onder een loep

Joke van Leeuwen zal op twee benen hebben gehinkt bij het schrijven van haar nieuwste roman *Vrije vormen*. Teken en schrijven, zei ze eens in een interview, horen bij elkaar.

Joke van Leeuwen (°1952).

land afkomstige vrouw met een achternaam „waarin zuinig is gedaan met klinkers”. Deze Mara tast net als Dok grenzen af. Zo stapt Mara per ongeluk Doks kamer binnen en trapt Dok onverhoeds in het deeg dat Mara op de keukenvloer heeft uitgespreid. Datzelfde grenzen aftasten gebeurt tegelijkertijd in het atelier van Dok. De glimlach van Mara, vol diep gegroefde wangstrepen, zwenfelt Doks inspiratie aan. Dok beziet de plooiën, butsen en bobbel van haar huid met een loep. Ze schildert uitvergrotingen van een „wreed landschap” waarin de tijd z’n sporen achterliet. Vervolmaking en vervorming schuren tegen elkaar; haar huid toont de drift om jong en glad te zijn, maar tegelijk een geschiedenis te hebben. Kunst is niet bedoeld om mooi te zijn, maar om te raken, kun je hieruit concluderen. En dat leert Dok indirect ook aan haar studenten, door hen aan te sporen met eigenzinnige projecten te komen die het publiek aan het denken zetten.

Ondertussen, en zo tekent een derde verhaallijn zich in dit zorgvuldige weefsel af, worden grenzen overschreden buiten de deur. Buurtbewoners gooien eieren tegen de ramen van Mara, ze demonstreren tegen buitenlanders. In haar lichte naïviteit haalt Dok de boosdoeners binnen om kennis met Mara te maken, maar dat loopt desastreuus af. Van Leeuwen toont zich in dit boek een geëngageerd kunst-

naar, die niet nalaat de tijd waarin zij leeft van commentaar te voorzien. Net als de studenten van Dok, maar dan vele malen subtieler, is Van Leeuwen in dit boek bezig de werkelijkheid te ontregelen. Dat doet ze niet enkel door de onderbuikgevoelens over buitenlanders ruw open te leggen en door woorden een andere betekenis te geven zoals een geliefde die „met twee vingers wat genegenheid over Anna’s wang” veegt, maar ook door schoonheid ter discussie te stellen. Waarom moet alles mooi en gladjes zijn, waarom mogen er geen tekenen van leven zijn? Waarom koop je geen appel met een kleine but, vraag je je op een goed moment af. Kijk verder en je ziet een prachtige broze structuur die smaakt naar vroeger.

Zo’n open blik krijg je pas als je stil durft te staan bij het volmaakte detail en dat „vervormend” uitvergroot. Leren kijken en leren liefhebben, daar gaat het in *Vrije vormen* om. De trieste conclusie is dat we dit onvoldoende doen, zodat de ondertoon van dit speelse en virtuoze proza telkens herfstig is. Maar de boventoon is opgewekt en lijkt soms zelfs op slapstick. Bijvoorbeeld wanneer Mara de eerste avond met chocola op haar hoofd aan Doks bed staat: „Tij hebt lekkere eten voor mij op kussen gedaan. Haar gezicht en haren zijn besmeurd met chocola, boven op haar hoofd zit het briefje met ‘welkom’ vastgekleefd.” Van Leeuwen laat je glimlachen om een grappige wending terwijl een anker de woorden naar beneden trekt.

Dat een recensent beweerde dat er geen grote ideeën in dit boek gezocht hoeven te worden, is daarom op z’n zachtst gezegd opmerkelijk. Om dan toch nog iets van diepgang op het boek te plakken concludeerde zij dat *Vrije vormen* laat zien hoe kunst zich tegen de mens kan keren. Die conclusie is ongetwijfeld gebaseerd op het bevreemdende en schokkende einde. Maar het is uiteindelijk niet de kunst die zich tegen de mens keert, het is de mens Joke van Leeuwen die in de vorm van kunst laat zien dat mensen zich tegen elkaar keren en elkaar veronachtzamen. *Vrije vormen* is een liefdevol pleidooi voor meer verdraagzaamheid in de maatschappij, voor de onbevanging verwondering over je omgeving, je medemens en jezelf.

Fleur Speet

JOKE VAN LEEUWEN, *Vrije vormen*, Querido, Amsterdam, 2002, 200 p.